

Матвійчук Анатолій Васильович,
доцент кафедри правосуддя
Інституту управління технологій та
права Державного університету
інфраструктури та технологій,
кандидат юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ДЕРЖАВИ

Конституційні обов'язки Української держави – це міра необхідної, належної діяльності держави в політичній, економічній, соціальній, культурно-духовній та інших сферах суспільного життя, реалізація якої здійснюється на підставі, в межах та у спосіб, що визначені, передбачені і гарантовані Конституцією і законами України в законних інтересах своїх громадян, суспільства і держави в цілому. Суб'єктами обов'язків Української держави згідно національного законодавства можуть виступати різні суб'єкти, що зумовлює можливість реалізації її обов'язків не тільки у різних сферах суспільних відносин, а й на різних рівнях державного управління. Конституційні обов'язки Української держави за суб'єктами їх реалізації можна поділити на:

а) парламентські. Так, на Верховну Раду України, як на єдиний орган законодавчої влади в Україні, відповідно до Конституції і законів України покладено обов'язок здійснювати установчу, бюджетно-фінансову, контрольну, законодавчу та іншу функціональну діяльність. Сутність законодавчої діяльності полягає в необхідності вчинення нею дій, що пов'язані з розробкою, прийняттям Конституції і законів України та інших правових актів, внесенням до них змін і доповнень, визнанням їх такими, що втратили чинність, наданням згоди на обов'язковість міжнародних договорів на території України. Виключно на парламент покладається конституційний обов'язок держави щодо затвердження

Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання (п. 4 ч. 1 ст. 85 Конституції України).

Крім того, на парламент покладено конституційний обов'язок Української держави щодо забезпечення функціонування державного апарату. Парламент зобов'язаний здійснювати установчу діяльність, сутність якої полягає, зокрема в утворенні, призначенні, реорганізації та ліквідації інших державних органів. У разі невиконання такого обов'язку парламент підлягає конституційно-правовій відповідальності. Наприклад, Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо «протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України» (п. 2 ч. 2 ст. 90 Конституції України). На парламент покладено й інший конституційний обов'язок Української держави, наприклад, здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до Конституції України (ст. 87). Загалом з наведених та й інших норм конституційного законодавства України випливає, що парламент є носієм низки конституційних обов'язків Української держави, завдяки чому його роль у механізмі держави є винятковою і незамінною;

б) урядові. Конституція і закони України поклали на Кабінет Міністрів України низку обов'язків Української держави, в аспекті здійснення виконавчої, установчої, контрольної, бюджетно-фінансової та іншої функціональної діяльності. Кабінет Міністрів України зобов'язаний не пізніше 15 вересня кожного року подати до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік (ч. 2 ст. 96 Конституції України). За змістом Конституції України (статті 93, 95, 97, 116) випливає, що на уряд покладається обов'язок не тільки офіційно внести цей законопроект на розгляд парламенту не пізніше встановленого строку, а й обов'язок розробити проект закону про Державний

бюджет України на наступний рік, а також подати разом із проектом закону доповідь про хід виконання Державного бюджету України на поточний рік. Отже, Кабінет Міністрів України є безпосереднім і незамінним, з огляду на специфіку його функціональної діяльності, носієм обов'язків держави;

в) ті, що покладаються на главу держави, який уповноважений виступати від імені України. Так, на Президента України покладено обов'язок здійснювати представницьку, установчу, контрольну, законодавчу та іншу функціональну діяльність. Конституція України поклала на Президента України як на главу держави виконання від імені Української держави обов'язків Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, у сферу обов'язків якого належить призначати на посади та звільняти з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань, здійснювати керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави (п. 17 ч. 2 ст. 106 Конституції України).

Верховний головнокомандувач – це не професійний військовий, а здебільшого цивільна за своїм фахом особа, що зобов'язана визначати пріоритети для своєї країни у військовій сфері, встановлювати союзників, розпізнавати імовірних супротивників. Конституції таких країн світу як Алжир, Болгарія, Катар, Люксембург, Норвегія, Польща, Саудівська Аравія, США, Франція, Угорщина покладають на главу держави обов'язок здійснювати діяльність, що впливає з його статусу як верховного головнокомандувача збройних сил держави. Наведені конституційні обов'язки Української держави, як і низка інших її обов'язків, покладаються виключно на Президента України і не можуть бути делеговані чи передані «іншим особам або органам», в тому числі й іншим суб'єктам конституційно-правових відносин (ч. 3 ст. 106 Конституції України). Відтак, глава держави є беззаперечним і в абсолютній більшості випадків незамінним суб'єктом конституційних обов'язків Української держави;

г) ті, що покладаються на судові органи. На суди загальної юрисдикції і Конституційний Суд України, покладається конституційний обов'язок здійснювати від імені держави правосуддя. З огляду на те, що держава зобов'язана в імперативному порядку забезпечити правовий порядок і режим законності в Україні, в тому числі й шляхом прийняття правосудних рішень, а Конституція України забороняє судам делегувати функції правосуддя і привласнювати ці функції «іншими органами чи посадовими особами» (ч. 2 ст. 124), доходимо висновку, що суди є безпосередніми, виключними і незамінними носіями конституційних обов'язків Української держави;

г) ті, що покладаються на контрольно-наглядові органи (Рахункова палата України, Антимонопольний комітет України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, державні інспекції та ін.). Так, на Рахункову палату України покладається конституційний обов'язок держави щодо здійснення контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням (ч. 1 ст. 98 Конституції України). Отже, конституційні обов'язки Української держави у сфері здійснення контролю і нагляду у фінансовій, бюджетній та інших сферах суспільного життя покладаються на спеціально уповноважені контрольно-наглядові органи;

д) ті, що покладаються на правоохоронні органи. Це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції тощо. Професор А.Т. Ковальчук у монографії «Боротьба з відмиванням брудних капіталів: міжнародні стандарти та національні реалії» (2016) зазначив: «Держфінмоніторинг за міжнародними стандартами – це

підрозділ фінансової розвідки України», «фінансово-регулятивний орган з широкими повноваженнями», що «детенізує й оздоровлює фінансово-економічну систему України» [1, с. 74]. На інші правоохоронні органи також покладаються конституційні обов'язки держави щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення державної безпеки, захисту державного кордону, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки тощо;

е) ті, що покладаються на місцеві органи публічної влади, якими є місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. Відмінність цих органів, як суб'єктів конституційних обов'язків Української держави, полягає в тому, що перші є безпосередніми носіями таких повноважень, що зумовлено їх правовим статусом – державний орган, натомість другі здійснюють необхідну діяльність в порядку делегування. «Конституція України на вищому законодавчому рівні закріпила можливість делегування органам місцевого самоврядування повноважень виконавчої влади» [2, с. 214]. Отже, конституційні обов'язки Української держави у сфері забезпечення громадського порядку, конституційних прав і свобод громадян та інших важливих питань покладаються на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковальчук А.Т. Боротьба з відмиванням брудних капіталів: міжнародні стандарти та національні реалії / А. Т. Ковальчук. – Київ : Знання, 2016. – 318 с.
2. Голосніченко Д. І. Теорія повноважень: вітчизняний та зарубіжний досвід їх формування : моногр. / Д. І. Голосніченко ; КНУВС. – К. : Видавництво Голосніченко А.М. (Г.А.М.), 2009. – 356 с.